

BİR SOSYOLOJİK KAVRAMA TEORİSİ OLARAK ASAMBLAJ

Zülcüf KARA*
Zehra AĞIRMAN**
Seher ORAL***

ÖZ

Herhangi bir toplumsal meselenin nasıl ele alınacağı ya da tartışılan düzlemin ne tür bir modelleme biçimi ile kavranacağı, çoğunlukla sosyoloji biliminin akademik bağlamını oluşturmaktadır. Teorinin, sosyal olandan kavramsal olarak elde edileceği metodolojik yüzey, toplumsal olanın karmaşıklığı ile birlikte düşünüldüğünde; yeni ve kullanışlı bir teorinin, meselelerin yorumlanmasının önünü açacağı kanaatindeyiz. "Oluş", "çokluk teorisi", "soyut makine", "persona", "versiz-yurtsuzlaşma" gibi kavramsallaştırmaların önerildiği bu çalışmada, kullanışlı bir analizin toplumsal yapılanmaları kavrayabileceğimiz yeni bir yöntem biçimi sunacağı kuşku götürmez. Bu açıdan asamblaj teorisi olarak özetlenebilecek ve söz konusu kavramları da içine alan bu yaklaşımın akademik literatüre katkı sunacağı düşüncesindeyiz. Öyle ki birbirini taklit eden yöntemlerin sosyal olanın yeni yüzeylerini (dijital, soyut vb) anlama konusunda halihazırda yeterli sosyolojik çıkarımları sunmadığını söylemek zorundayız. Zaten çalışmadaki esas amacımız da sosyolojik çerçevede "asamblaj" teorisiyle birlikte toplumsal olanı düşünmede "oluş"lara yer açmaktır.

Anahtar Kelimeler: Asamblaj, Oluş, Persona, Deleuze

ASSEMBLAGE AS A THEORY OF SOCIOLOGICAL UNDERSTANDING

ABSTRACT

How any social issue will be discussed or with what kind of modeling method the discussed plane will be grasped constitutes the academic context of the science of sociology. We believe that when the methodological surface on which the theory will be conceptually derived from the social is considered together with the complexity of the social, a new and useful theory will pave the way for the interpretation of the issues. In this study, where conceptualizations such as "becoming", "theory of multiplicity", "abstract machine", "persona", "deterritorialization" are proposed, there is no doubt that a useful analysis will offer a new method by which we can understand social structures. In this respect, it is certain that this approach, which can be summarized as assemblage theory and includes the concepts in question, will contribute to the academic literature. So much so that we have to say that the methods that imitate each other do not currently offer sufficient sociological inferences in understanding the new surfaces of the social (digital, abstract, etc.). In fact, our main purpose in the study is to make room for occurrences in thinking about the social with the assemblage theory within the sociological framework.

Keywords: Assemblage, Becoming, Persona, Deleuze

* Prof. Dr., Mardin Artuklu Üniversitesi Sosyoloji Bölümü, zulkuffkara@gmail.com, Orcid: 0000-0003-2692-3260_Mardin/Türkiye.

**Doktora Öğrencisi, Mardin Artuklu Üniversitesi Sosyoloji Bölümü, zehraagirman635@gmail.com Orcid: 0000-0001-8529-2820_Mardin/Türkiye.

***Dr., Seher Oral, Mardin Artuklu Üniversitesi Sosyoloji Bölümü, seherroral@gmail.com, Orcid: 0000-0003-1082-7442_Mardin/Türkiye.

Makalenin geliş tarihi: 01.11.2024

Makalenin kabul tarihi: 19.03.2025

Submission Date: 01 November 2024

Approval Date: 19 March 2025

Giriş

Sosyolojinin, bir kavrama ve anlama biçimi olarak klasik tarihinden bu yana sürdürdüğü teorik ve metodolojik çabalar, günümüzde, sosyal olanın doğasının değişmesi ve toplumsal katmanlar arasındaki dijital değişimle birlikte yeni bir bağlama oturmuş görünmektedir. Bu açıdan sosyoloji biliminin teorik olarak beslendiği felsefi formasyona ait “asamblaj” kavramı, Gilles Deleuze ve Félix Guattari¹ (1983) tarafından geliştirilen, çoğunlukla ayrı öznel ve nesnel olarak kategorize edilen şeylerin (insanlar, sanat eserleri, suçlar ve kurumlar vb.) adlandırılma biçimidir. Bu bağlamda eylemlerin makul ölçüde hareketli konfigürasyonları; duygulanımlar, duygular, ifadeler, şeyler, pratikler ve kavramlara dayalı olarak etkiler üretirler. Asamblajların varlığı, sadece söylem düzeyinde değil aynı zamanda karşılıklı olarak önceden varsayılan ve birlikte oluşturulmuş hem *içerik* hem de *ifadelerden* oluşurlar. Bir asamblajı oluşturan elemanlar, tekrarlanan eşleşmeler yoluyla bir araya getirilir ve bu noktada kendi işleyişlerinde mekanik ve yaratıcı olurlar. Varlıklarını sürdüren diğer asamblajlarla bağlantıları ve kopuklukları üreterek aynı zamanda diğer asamblajlarla olan ilişkilerinden yeniden kurulurlar. Bu bakımdan asamblaj teorisi, toplumsal fenomenleri tek bir merkezden değil, farklı unsurların etkileşimiyle oluşan dinamik ağlar olarak ele almamızı sağlarlar.

376

Deleuze ve Guattari çalışmalarında asamblaj kavramını açıklarken, bir tür organizmanın devamlı olarak bütünlüğünü ve kararlılığını koruyup farklı katmanlarda bulunmanın yanı sıra organizmayı sürekli olarak parçalarına ayıran, geçiciliklere ve dolaşımlara yer açan yönleri sahip olduğunu da belirtmektedir.² Asamblaj teorisi, bir bütünün parçalarının nasıl bir araya geldiğini ve etkileşim içinde olduğunu anlamak için kullanılan bir yaklaşımdır. Asamblaj kavramı içerisinde, bir araya gelme, birleştirilebilirlik, çoklu doğrusal zaman ve ortaya çıkma gibi süreçlerin geçiciliğini barındırır. Bu anlamda Deleuze ve Guattari, bu kavramsal şekillenmeleri bir kelime dağarcığına dönüştürüp asamblajı (agencement), yerli-yurtlulaşma (territorialization), yersiz-yurtsuzlaşma (deterritorialization), makine (machine) ve çokluk (multiplicity) kavramları beraberliğinde tasarlamaktadır. Asamblaj, süreç ve fenomenin heterojen unsurları arasındaki dinamik ilişkilere odaklanarak hem yapısal hem

¹ Gilles Deleuze ve Félix Guattari, *Anti-Oedipus: Capitalism and Schizophrenia*. çeviren. Robert Hurly, US: University of Minnesota Press, 1983.

² Gilles Deleuze ve Félix Guattari, *A Thousand Plateaus: Capitalism and Schizophrenia*, London: University of Minnesota Press, 2005, 4.

de belirsiz etkileri kabul ederken, karmaşıklığa ve çeşitliliğe vurgu yapmaktadır.³ Bu sebeple asamblaj, parça ya da bütün değil bunlardan ziyade bir çoklaşma ve dışsal ilişkilerle açıklanan makinelere benzetilmektedir. Dışsallık bu çerçevede ilişkiye giren parçaların bu ilişkiden bağımsızlığını tasvir etmektedir. Dışsal ilişkiler bakımından bir asamblajın öğeleri sonsuza kadar bitmek bilmez bir biçimde eklenebilmekte, çıkarılabilmekte ve birbirleriyle tekrar tekrar birleştirilebilmektedir. Bu anlamda asamblajlar, sabit, belirlenmiş yapılar yerine sürekli değişen, dinamik ve etkileşimci oluşumlar olmaktadır.⁴ Aslında söz konusu kavram, düzenleme (arrangement) ve fail (agency) terimlerinin bir araya gelmesi ile birlikte işlevsellik kazanmaktadır. Burada önemli olan şey asamblajların ne olduğundan çok ne iş yaptığıdır.⁵

Asamblajlar, farklı ve çeşitli öğelerden meydana gelebilirler; hem insan hem insan dışı varlıklar, organik ve inorganik bileşenler, teknik unsurlar ve doğal elemanlar gibi. Bu bağlamda, asamblajlar, toplumsal ve maddi ayrımları, yakınlık ve uzaklık ilişkilerini ve yapı ile işlev arasındaki sınırları belirsizleştirerek daha geniş bir toplumsal yeniden yapılanmanın unsuru haline gelir.⁶ O halde, asamblaj teorisinin yaygın hale gelmesi, ancak toplumsal-uzamsal ilişkilerin inşacı bir açıklaması olarak adlandırılabilir. Mekânsal toplumsal sabitliklere, yapılara, kalıcı bağlamsallığa yer verilmeme anlamında bu teori, toplumsal oluşumları üretim biçimleriyle değil, bir araya gelmelerin yarattığı üretken bir toplanış olan makineyle ilgili süreçler toplamı olarak düşünülmelidir.⁷

Deleuze ve Guattari'nin çalışmalarında asamblaj kavramına ayrılan sayfalar görece sınırlıdır ve bu kavramın içeriği bölük pörçük bir biçimde yer almaktadır ancak bu ikilinin bütün çalışmaları göz önünde bulundurulduğunda kavramlar arası ilişkisellik ve bağlantısallık bu teoriyi anlamlı hâle getirmektedir. Bu anlamda okuyucunun bizzat kendisinin hermeneutik yaparak bu ilişkiselliği kurması beklenmektedir. Bu zorluğu aşmak adına makalede, asamblaj teorisinin felsefi kökenleri incelenecek, sosyal bilim literatüründeki yeri ele alınacak ve toplumsal meselelerin analizinde kullanılabilirliği tartışılacaktır. Bu anlamda

³ Couze Venn, "A Note on Assemblage", *Theory, Culture & Society* 23, no 2-3 (2006): 107.

⁴ Thomas Nail, "What is an Assemblage?", *SubStance* 46, no 1(2017): 23.

⁵ Şefika Aydın ve Murat Şentürk, "Asamblaj Kavramı ile Aktör-Ağ Teorisi Arasındaki Bağlantıların İncelenmesi: Asamblaj Kentçiliği", *TESAM Akademi Dergisi* 9, no 1(2022): 293.

⁶ Manuel DeLanda, *A New Philosophy of Society: Assemblage Theory and Social Complexity*, London: Continuum, 2006.

⁷ Aydın ve Şentürk, "Asamblaj Kavramı", 297.

araştırmanın amacı, Türkçe alan yazındaki eksikliği hem gidermek hem de sosyal ontolojiye yeni bir yaklaşımı tanıtmaktır.

Assemblage Felsefesi: “Her Şey İkisi Arasında Oluşur”

Deleuze, 1980 yılında Catherine Clément ile yaptığı bir söyleşide asamblaj kavramını ortaya koymalarının sebebini *Bin Yayıla*’da iş başında olan “genel mantık” ile ilişkili olarak tanımlar. Asamblaj kavramının uyandırdığı büyük etkiye rağmen, bu asamblajın genel mantığı, Deleuze ve Guattari’nin onu hiçbir zaman kendi başına bir teori olarak resmileştirmedeği ve bu kavramın geçici bir kavram olarak ele alındığı izlenimini vermektedir. Bu sebeple de kavram, kendisini toplumsal meselelerde çalıştırmak isteyen araştırmacılar için de sorun yaratmaya devam etmektedir.

Deleuze ve Guattari’nin genel asamblaj mantığını geliştirmek için kullandıkları bu terminolojik ayrımın iki önemli felsefi sonucu vardır: Çokluk lehine birliğin reddi ve olaylar lehine özün reddi. Onlara göre, insan vücudunun parçaları/organları gibi birlikte çalışan organik bir birlik olmaktan ziyade, asamblajlar daha çok, yalnızca bileşim, karışım ve kümelenme gibi dışsal ilişkileriyle tanımlanan makineler gibidir. Asamblajların bileşenleri, bir puzzle gibi onun parçalarıyla değil; daha çok, çeşitli doğrultularda yerleştirilmiş taşlardan oluşan bir duvar gibi yan yana gelip birbirine yaslanır.⁸ Her yeni karışım, özgürce yeniden birleşme ve doğasını değiştirme potansiyeline sahip yeni bir tür asamblaj üretir.⁹ Asamblajlar ve bütünlükler arasındaki temel fark, bileşen parçaların arasındaki ilişkilerin mantıksal olarak gerekli değil, yalnızca tesadüfen zorunlu olduğu iddiasıdır. Organizmalı teoriler, belirli bir bütünü, ne olduğu haline getiren bileşen parçaları arasındaki ilişkilere dayandırarak, onların dikişsiz bir birlik ya da organik bir bütünlük sergilemesini gerektirir. Asamblaj teorisi, bileşen parçaların bir bütün oluşturmalarını sağlayan ilişkilerin tesadüfen zorunlu olduğunu belirterek, bu ontolojik gereksinimden kaçınır. Bu, Deleuze’ün ifade ettiği şekliyle, bireyler arasındaki ilişkilerin, birbirlerine dışsal olma eğiliminde oldukları düşüncesine dayanır. Bu yaklaşım toplumsal dünyanın karmaşıklığını ve dinamizmini daha iyi açıklamak için ortaya konulmuştur, fakat

⁸ Gilles Deleuze ve Félix Guattari, *What is Philosophy?*, çeviren. Hugh Tomlinson ve Graham Burchell, London: Columbia University Press, 1994, 16-23.

⁹ Gilles Deleuze ve Claire Parnet, introduction to *Dialogues*, New York: Columbia University Press, 1987, vii.

bununla birlikte organizma metaforunun altında yatan ontolojik varsayımlara da bir noktada meydan okumaktadır.¹⁰

Deleuze ve Guattari'nin ikinci önemli felsefi sonucu ise, özlerin mantığına alternatif bir yaklaşım sunmasıdır. Deleuze ve Guattari'ye göre, bir şeyin özü, onu benzersiz ve zorunlu olarak tanımlayan şey değildir. Bunun yerine, olaylarla ilgili sorular sormak gerekir. Asamblajın bir özü yoktur, çünkü olumsal ve tekil özelliklere sahiptir, evrensel ya da özsel özelliklere değil. Başka bir ifadeyle, bir şeyin ne olduğunu anlamak için, gördüğümüz nesnenin nihai bir sonuç olduğunu ya da bu nesnenin bir şekilde bağlı olduğu toplumsal ve tarihsel süreçler açısından bağımsız olduğunu varsayamayız.¹¹

Deleuze ve Guattari'nin¹² terimleriyle bir asamblaj, bir çevreden seçilmiş, organize edilmiş ve katmanlaşmış öğelerin bir "takımıydı" olmaktadır. Asamblajlar, iki ana kategoriden oluşabilir. Birincisi, "*makinesel bir arzu asamblajı*" ile "*kolektif bir sözcelem asamblajı*" arasında bir ayrım yapar.¹³ İlk kategori, çeşitli nitelikler, fiziksel nesneler ve bu unsurlar arasındaki ilişkilerin bir araya getirilmesini ifade ederken; ikinci kategori, dil, kelimeler, düşünceler ve anlamların bir araya getirilmesini temsil eder. Sözcüklerin, tutkuların, şeylerin vb. birlikte işleyişi aracılığıyla geçici bir birlik üretilir. İlişkisel birleşim ve coğrafya düşüncesinin diğer bazı biçimlerinden farklı olarak, heterojen parçalar ilişkisel bir konfigürasyon içindeki konumlarına göre tam olarak belirlenmez. İkinci kategori, ayrı cinsten unsurlar bir araya gelip ayrıldıkça, yeniden yer-yurt edinme ve yersiz-yurtsuzlaşma süreçleri arasındaki ayrımı ifade eder. Asamblajlar, her zaman ayrı cinsten, çeşitli unsurların toplanıp bir arada tutulduğu yapılara tekabül ettiği için, bir bölgeye sahip olma gereksinimini taşır. Ancak bu yalnızca geçici bir süreç olabilir, çünkü, ittifaklar bozulabilir, yeni kavuşmalar teşvik edilebilir. Bu bağlamda asamblajlar, kesintisiz olarak yeni uçuş hatlarına, yeni oluşlara yönelmektedir. İşte bu çerçevede Deleuze, bu iki

¹⁰ DeLanda, *A New Philosophy of Society*.

¹¹ Gilles Deleuze, *Difference and Repetition*, çeviren. Paul Patton, New York: Columbia University Press, 2001, 191.

¹² Deleuze ve Parnet, *Dialogues*, 406.

¹³ Gilles Deleuze ve Félix Guattari, *Kafka: Toward a Minor Literature*, çeviren. Dana Polan, Minneapolis MN: University of Minnesota Press, 1986, 81.

hareketin birbiri içinde sıkışıp kaldığını vurgulamaya çalışır: “Her şey ikisi arasında oluşur”¹⁴ diyerek duruma açıklık getirir.¹⁵

Bir asamblaj sadece ayrı cinsten çeşitli unsurların bir araya gelmesiyle oluşmaz. Asamblajlar hem özgün/tekil hem de ayrı cinsten/çeşitli olabilirler, ancak aynı zamanda üç ortak özelliği de taşırlar: koşullar, öğeler veya failer. Başka bir deyişle Deleuze ve Guattari’nin tanımladıkları şekliyle: soyut makine, somut asamblaj ve persona.

Asamblajların ortak paylaştığı ilk özellik, her birinin belirli koşullara içerisinde barındırmasıdır. Bu bağlamda, bir asamblajın koşulları, unsurları bir arada tutan belirli dışsal ilişki ağlarıdır. Deleuze ve Guattari’nin bu dışsal ilişki ağlarını tanımlamak için kullandıkları terim, “soyut makine (*abstract machine*)”dır. Bir asamblaj, somut bir nesne ya da şey değil, aksine somut bileşenlerin ve eylem sahiplerinin ortaya çıktığı bir dizi ilişkiyi ifade eder. “Soyut makine” diye adlandırılmasının nedeni, somut bir varlık olmaması, ancak somut unsurları düzenleyen ilişkilerin gerçekliği bakımından kesinlikle var olmasıdır. Bu makine, organik bir bütünün içsel ilişkileriyle değil, yalnızca dışsal ilişkilerle tanımlanır. Farklı asamblajlar, farklı ilişki ağları ile tanımlandıkları için, unsurlarını değişik biçimlerde düzenleyen çeşitli soyut makine türleri de mevcuttur. Soyut makine, öğeler arasındaki ilişkiler ağını temsil eder. Soyut makineler, sadece bir kez meydana geldiği için sonsuz bir öze sahip değildirler. Soyut makine, koşullandırdığı bütün somut öğelerin toplanmasını, bir araya gelmesini, birbirleriyle etkileşimini ve sürekli bir bütün oluşturmalarını sağlar. Bu örnekte, bir takımyıldızı soyut bir makine olarak ele alınmaktadır. Soyut makine, somut unsurları önceden belirlemez veya programlamaz, ancak bu unsurlar arasındaki ilişkiyi destekler.¹⁶ Örneğin, eko-sistem, soyut bir yapı olarak düşünülebilir. Bu soyut yapı, içindeki bitki ve hayvan türlerinin etkileşimleri ve ilişkileri üzerine kurulmuştur. Örneğin, bir orman ekosistemi, ağaçlar, otlar, böcekler, kuşlar ve diğer birçok canlı türünden oluşur. Her bir tür, diğer türlerle olan etkileşimleri ve bağlantılarıyla ekosistemin bir parçasıdır. Ağaçlar, fotosentez yaparak oksijen üretir ve yaşam alanı sağlarlar. Kuşlar, tohumları taşır ve böcekleri yerler, böylece bitki çeşitliliğini sürdürürler. Böcekler, bitkilerin tozlaşmasına yardımcı olur ve doğal olarak zararlıların kontrolünü sağlarlar. Bu

¹⁴ Gilles Deleuze ve Claire Parnet, *Dialogues II*, çeviren. Hugh Tomlinson ve Barbara Habberjam, New York: Continuum, 2006, 54.

¹⁵ Ben Anderson ve Colin McFarlane, “Assemblage and Geography,” *Area* 43, no 2 (2011): 125-126, doi: 10.1111/j.1475-4762.2011.01004.x.

¹⁶ Nail, *What is Assemblage?*, 24-26.

örneklerde olduğu gibi, her bir tür, diğer türlerle olan etkileşimleriyle ekosistemin işleyişine katkıda bulunur. Ancak, ekosistem dinamik bir yapıya sahiptir ve sürekli olarak değişir. Yeni türler ekosisteme katılabilir veya var olan türler yok olabilir. İklim değişiklikleri, hastalıklar veya insan müdahalesi gibi faktörler, ekosistemi etkileyebilir ve bileşenler arasındaki ilişkileri değiştirebilir. Bu örnekte, ekosistem soyut bir makine olarak görülürken, bitki ve hayvan türleri ise somut unsurları temsil eder. Ekosistem, bu unsurlar arasındaki ilişkiyel bağlar ve etkileşimler üzerine kurulmuştur ve sürekli olarak değişen bir yapıya sahiptir.

Asamblajların hepsinin paylaştığı ortak özelliklerden biri de somut unsurlara sahip olmalarıdır. Bu bakımdan tüm asamblajlar soyut bir makineye ya da bir tür koşullanma ilişkisine sahip olduğu gibi bu unsurlar içinde düzenlenmiş belirli unsurlara da sahip olmaktadır. Bir asamblajın somut unsurları onun mevcut düzenlemesidir. Bunlar, paylaşım ilişkileri içinde beliren asamblajın unsurları oldukları için soyut değildirler. Soyut asamblajlar, kendi tutarlılık derecelerini belirleyen bir makinenin düzenlemeleri gibi işlev görürler. Bu asamblajlar, soyut bir makinenin çalışma bileşenlerini oluşturur.¹⁷ Bu açıdan soyut ilişkiler ile somut öğeler arasındaki ilişki önceden inşa edilmemiştir ancak parça parça inşa edilmelidir. Biri diğerini geçmez, ancak her ikisi de karşılıklı bir şekilde dönüştürücü etkiye sahiptir. Diğer bir deyişle, somut öğeler bazen yükselen bazen de alçalan dalgalar gibidir; ancak bu dalgaları yuvarlayan ve açan tek dalga ise soyut makine olmaktadır. Somut unsurlar, takımadalar ya da bir iskelet yapısıyla eşleştirilirken, koşullanma ilişkileri ise bu unsurlar arasında etkili olan bir akış, bir esinti olmaktadır.¹⁸ Somut öğeler değiştiğinde içerisinde bulunan ilişki kümesi de değişir. Bu anlamda somut ve soyut olan arasında karşılıklı bir ilişki ve etkileşim vardır. Biri değiştiği zaman diğeri de eş zamanlı bir biçimde değişmektedir. Bu nedenle, her iki unsurun karşılıklı olarak varsayıldığı bir durumda, olayların sonuçları önceden tahmin edilemez. Olayın kendine özgü bir özü bulunmaz; yalnızca dışsal ilişkileriyle ve belirli bir ortamda gerçekleştirebilecekleri somut eylemlerle tanımlanan nesneler vardır. Bu sebeple de bir asamblajın nasıl çalıştığını anlamak için özünün ne olduğunu değil ne yapabileceğini sormak gereklidir. Bu ampirik bir mesele olup, somut bir şeyin yapabileceği şeyi önceden tahmin edemeyiz. Bu durumda cevapta yalnızca adım adım çözülebilir.¹⁹ Örneğin, bu asamblajın destekçileri ve rakipleri kimler olmaktadır? Ayrıca, bu asamblajın sonuçları ve etkileri nelerdir? Asamblaj hangi

¹⁷ Deleuze ve Guattari, *What is Philosophy?*, 39.

¹⁸ Deleuze ve Guattari, *What is Philosophy?*, 38.

¹⁹ Deleuze ve Guattari, *What is Philosophy?*, 39.

başarıları elde edebilir ve sınırları nereye kadar uzanır? Sonuç itibariyle asamblaj ve yaratıcı düşünce arasında sıkı bir ilişki söz konusudur. Bu da asamblajların kesintisiz olarak güncellenen bir incelemesini zorunlu kılar.

Deleuze'e göre, yaratıcı düşünme asla sadece mevcut hâliyle sunulmaz ve hiçbir zaman kolayca elde edilmez; önce onun üretilmesi, deneysel olarak geliştirilip sunulması ve kendi kendini yok eden şartlar içerisinde uğruna savaşılmaması gerekir. Kavramların yaratılması, öznel yaşanmış deneyimi olan bireyler olarak bizim de ait olduğumuz kapsamlı çokluğun bir karşı-etkileme işleminden geçmesini gerektirir. Bu nedenle, düşüncenin basit kullanımı yerine felsefenin yaratıcı süreci, üç aşamalı bir dönüşüm süreci gerektirir. Bu dönüşüm, yaşanan deneyimin öznesini, referans aldığı nesneleri ve bu özne ile nesneler arasındaki bağlantıları yakalar. Bu sıradan deneyim üçlüsünü, felsefi yaratıcı düşüncenin odak noktası olarak kavramsal bir kimliğe ve arzu edilen hedefe dönüştürür. Tam da bu noktada persona "kavramsal bir kişilik" olarak karşımıza çıkmaktadır.²⁰ Asamblajlar için fail konumundaki personalar ne özerk rasyonel özneler ne de eylemden aciz bir biçimde parçalanmış öznelerdir. Bundan farklı olarak, bir asamblajın personası ya da karakteri, somut bileşenleri soyut ilişkiler aracılığıyla bir araya getiren hareketli düzenleyicilerdir. Personalar, asamblajlara içkindirler, onu aşmazlar. Asamblajın başlangıç noktası olmamakla birlikte asamblajı önceden kontrol etmezler ve programlamazlar. Bundan ziyade personalar içkin ajanlar, hareketli konumlar ya da asamblajların figürleridir. Deleuze ve Guattari, düzlemin kendisinin düzenlenmesinin gerektiği gibi düzlemdeki kavramların ilişkilendirilmesi için de personalar gereklidir, der.²¹

Kişi parçası olduğu bir asamblaj olmadan bir personaya sahip olamaz. Koşullar, unsurla ve failerin hepsi birbirine içkindir. Bu nedenle Deleuze ve Guattari, tüm bu unsurların karşılıklı olarak önceden varsayıldığını ve beraber ortaya çıktığını öne sürerler: "Persona ve soyut makine birbirini varsayar. Persona bazen düzlemde önce geliyormuş gibi görünür, bazen ondan sonra gelir, yani iki kez görünür, iki kez müdahale eder".²² Persona soyut makinenin ilişkisel diyagramını çizerken aynı zamanda somut unsurlar arasında bir yazışma kurar. Yani personalar, birinci tekil şahıs olan kendini bilen özneler değildir,

²⁰ Mathias Schönher, Deleuze And Guattari's Conceptual Persona Revisited: The List Of Character Traits As A Table Of Categories, *Cosmos and History: The Journal of Natural and Social Philosophy* 17, no 3 (2021): 309-339.

²¹ Deleuze ve Guattari, *What is Philosophy?*, 75.

²² Deleuze ve Guattari, *What is Philosophy?*, 75.

belirsiz bir olayın (bir, herkes, herhangi biri) üçüncü şahıs (o, onlar) kolektif öznelidir.

Bir Tipoloji Denemesi

Deleuze ve Guattari'ye göre dört ana asamblaj vardır: Bölge, Devlet, Kapitalist ve Göçebe. Asamblajların içeriği oldukça çeşitli olabilir, ancak her bir farklı asamblajın koşulları, bileşenleri ve araçlarının belirlendiği dört ana düzenleme türü veya yöntem mevcuttur. Bu çeşitli asamblaj türlerinin incelenmesi, Deleuze ve Guattari'nin "asamblajların politikası" olarak tanımladığı kavrama yaslanır. Bu bağlamda, tüm asamblajlar, Deleuze ve Guattari'nin politik asamblaj tipolojisine göre sınıflandırılabilir niteliktedir. Asamblajlar siyaseti, geleneksel siyasi fenomenlerden çok daha kapsamlı bir analiz alanı sunar. Bu genişletilmiş siyaset anlayışında, her şey politik bir boyut taşır. Bu dört tür asamblaj kesinlikle saf değildir; tüm asamblajlar, bu dört türün farklı oranlarda bir karışımını içerir. Bir asamblajın işleyişini (asamblajın siyasetini) kavrayabilmek için, çeşitli eğilimlerini ve siyasi türlerini haritalandırmak gereklidir.

383

Bölgesel asamblajlarda, koşulların, bileşenlerin ve kişiliklerin değişken doğası, belirli sınırlar çerçevesinde keyfi bir şekilde sınırlandırılır. Örneğin, Deleuze ve Guattari, "evlerin, odalara tahsis edilen amaçlara, sokaklara ve şehrin düzenine göre bölündüğünü; fabrikaların ise içlerinde yürütülen iş ve işlemlerin niteliğine göre ayrıldığını" belirtirler.²³

Asamblajın ikinci türü ise devlet asamblajıdır. Devlet asamblajı, meclis içindeki tüm somut unsurları ve kurumları birleştirmeye veya bütünleştirmeye çalışan şartlandırma ilişkileriyle düzenlenir. Bölgesel asamblajların oluşturduğu fazla kodun aksine, devlet asamblajlarında kontrolsüz bir birikim başlayabilir ve özel bir bedenin sürdürülmesini gerektirebilir. Bu özel birikim bedeni, sonrasında somut unsurlara geri tepki vererek onları merkezi bir aşkınlık noktası çevresinde rezonansa getirir. Deleuze ve Guattari'ye göre, devlet asamblajları coğrafi, etnik, dilsel, ahlaki, ekonomik, teknolojik özellikleri olan çeşitli düzen noktalarını bir araya getirir ve rezonansa sokar.²⁴

Devlet asamblajları, soyut makinenin asamblajın somut ilişkilerinden ve kişiliklerinden koparak hiyerarşik olarak üstün olmaya çalıştığı yapılar olarak

²³ Deleuze ve Guattari, *A Thousand Plateaus*, 208.

²⁴ Deleuze ve Guattari, *A Thousand Plateaus*, 539.

tanımlanır. "Devlet üstkodlaması" merkezi birikim, çeşitli düzen noktalarının zorla rezonansı ve homojen bir alan oluşturma gibi özelliklerle karakterizedir.²⁵

Üçüncü tür asamblaj, kapitalist asamblajdır. Kapitalist asamblajlar, unsurların ve faillerin niteliksel ilişkilerinden ve kodlarından arındırılarak soyut nicelikler olarak dolaşıma girmesi için düzenlenir. Bu asamblajda, kontrolü merkezileştiren soyut makine veya ilerici değişim sürecini yönlendiren somut unsurlar değil, niteliksiz unsurları katı niceliksel ilişkilere zorlamaya çalışan fail ya da kişidir. Deleuze ve Guattari, kapitalist asamblajı "aksiyomatizasyon" süreçleriyle açıklarlar.²⁶

Kapitalist aksiyomatikler, niteliklerden yoksun toplulukların sayısız sonlu temsillerini üretirler. Her biri diğerlerinden bağımsız olarak, servet üretimi için az veya çok doymuş pazarlar oluşturmak üzere toplanır, çıkarılır ve çarpılır. Kapitalizm, toplumsal yaşamın tüm yönlerini özelleştirme, serbest ticaret, reklamcılık, emeğin ve sermayenin serbest bırakılması ve emperyalizm aracılığıyla niteliksel ilişkileri çözerek "pazar için üretimler" olarak aksiyomatize eder. Bu biçimde, kapitalist topluluk, asamblajın üç yönü arasındaki içsel ilişkinin bir versiyonunu korur, fakat tümünü küresel çapta değiştirilebilir nicelikler olarak ele alır.

Göçebe asamblajlar, asamblajın koşulları, bileşenleri ve kurumları üzerinde herhangi bir keyfi sınırlama ya da "doğal" veya "hiyerarşik" anlamların etkisi olmaksızın değişim sağlayabilir ve yeni birleşimlere girebilir biçimde tasarlanmıştır. Deleuze ve Guattari bu tür asamblajları, "göçebe" olarak adlandırırlar. Çünkü hareketlilikleri nihai bir amaca (bölge veya devlete) yönelik olmayan, ancak bir tür yörünge işlevi gören tarihsel olarak göçebe halklar tarafından icat edilmiştir.²⁷

Süreç Sosyolojisi ya da Yersiz Yurtsuz Bir Teori Olarak Assemblage

Bir çokluk modeli olarak asamblaj, beşerî ve sosyal bilimlerde çok sayıda çalışmaya konu olmuş ve bu kavram çerçevesinde çok sayıda çalışma geliştirilmiştir. Örneğin Bennett²⁸, çalışmasında odağını insanların nesnelerle ilgili deneyiminden nesnelerin kendisine kaydırmakta olup bu amaç

²⁵ Deleuze ve Guattari, *A Thousand Plateaus*, 272.

²⁶ Deleuze ve Guattari, *What is Philosophy?*, 130.

²⁷ Deleuze ve Guattari, *A Thousand Plateaus*, 380.

²⁸ Jane Bennett, *Vibrant Matter A Political Ecology of Things*, Duke University Press, 2010. <https://doi.org/10.2307/j.ctv111jh6w>.

doğrultusunda hem insan hem de insan dışı bedenlerin içinden ve arasında dolaşan "canlı maddesellik" teorisini sunar. Bennett, eyleyciliğin her zaman insan ve insan dışı güçlerin geçici düzenlemelerinin bir sonucu olarak ortaya çıktığını kabul edersek, kamusal olaylara yönelik siyasi analizlerin nasıl değişebileceğini incelemektedir. Eyleyciliğin bu şekilde dağıtılmış olduğunu ve yalnızca insanların kontrolünde olmadığını kabul etmenin, daha sorumlu ve ekolojik açıdan daha sağlam bir politika geliştirmeye katkıda bulunabileceğini öne sürmektedir. Bunu da bireyleri suçlamaya ve kınamaya daha az, onları etkileyen güçlerin ağırlığını anlamaya daha çok odaklanan bir politika ile sunmaktadır.

Jasbir Puar²⁹ ise, asamblajın açık modelini benimsemenin "olaylarda, mekânsallıkta ve bedenselliklerde yaşarken hareketlere, yoğunluklara, duygulara, enerjilere, duygulanımlara ve dokulara uyum sağlamamıza" izin verdiğini savunmaktadır. Ayrıca, olayı değerlendirirken yasal tanımların ve zamansal sınırların ötesine geçmemizi teşvik etmektedir. Asamblajlar bu bakımdan, doğrudan veya doğrusal olmayan, ancak dağınık olan çok sayıda etki üretmektedirler.

Sosyal bilim literatüründe, asamblaj kavramı, toplumsal yapıların ve olguların karmaşıklığını ve çeşitliliğini açıklamak için yaygın bir araç haline gelmiştir. Toplumsal fenomenleri tek bir merkezden değil, farklı unsurların etkileşimiyle oluşan dinamik ağlar olarak ele almaya olanak tanır. Bu, geleneksel deterministik yaklaşımların ötesine geçerek, toplumsal gerçekliği daha kapsamlı ve çok yönlü bir şekilde anlamamıza imkân sağlar. Sosyal bilimlerdeki yaygın pozitivist yaklaşıma bir alternatif olarak da asamblaj teorisi kullanılabilir. Temelde pozitivist yaklaşımda teorik düşünce pratikten korunaklı olagelmıştır, bilgi üretimi burada yalnızca nesnel gözlemlerden kaynaklanır. Teori ve pratik arasındaki kalıcı ikilemi ortaya koymak için bir sosyolog, sosyolojik bilginin doğasını üretmede ve şekillendirmede aktif bir rol oynama yollarını tartışarak, sosyolojik pratiği; toplumsal olaylar ve duygusal ilişkilerden, kültür ve insanlardan, istatistik/verilerden oluşan bir asamblaj olarak yeniden kavramsallaştırmalıdır. Sosyolog, çalışmaların öznesi olan insanların, süreç içinde olduklarını ve dünyanın geri kalanıyla olan maddi ve duygusal ilişkilerinden üretildiklerini ve bu ilişkilerin bir toplamı ya da bir birleşimi olduğunu göz önünde bulundurmalıdır. Bunu yaparken de yazar, bilgi üretiminin

²⁹ Jasbir K. Puar, *Terrorist Assemblages: Homonationalism in Queer Times*, Duke University Press, 2007, 17. <https://doi.org/10.1215/9780822390442>.

yalnızca nesnel gözlemlerden kaynaklandığı şeklindeki pozitivist varsayıma meydan okumaya ve dolayısıyla teori-pratik ikiliğinin öncülüne daima meydan okumaya çalışmalıdır. Örnek bir sosyolojik çalışmada Thomas,³⁰ asamblaj olarak suç olgusunu ele almıştır. Suçun üretimini ele alırken, bireyleri ve olayları bir araya getirerek suçun, sürekli dönüşen ilişkilerin bir sonucu olarak şekillendiğini belirtmektedir. Bu süreç içerisinde de diğer etkenlerle birlikte araştırmacının da, araştırma süreci boyunca sürekli olarak şekillenen bir araştırmacı olarak anlaşılması gerektiğini vurgulamaktadır. Bu perspektifi benimseyerek, suçun karmaşıklıklarını anlayabilir, hukuki tanımların ötesine geçebilir ve suçun oluşumunda yer alan çoklu aktörleri ve güçleri göz önünde bulundurabileceğimizi belirtmektedir.

Asamblaj kavramı, özellikle sosyal bilimler alanında Bruno Latour ve siyaset bilimlerinde Manuel DeLanda tarafından derinlemesine geliştirilmiş ve uygulanmıştır. Latour'un³¹ *Reassembling the Social: An Introduction to Actor-Network Theory* (Toplumsal Yeniden Birleştirmek: Aktör-Ağ Teorisine Giriş) adlı çalışmasında, asamblaj kavramı, sosyal asamblajları veya ağları meydana getiren ayrı cinsten çeşitli aktörler arasındaki failliği anlamak için bir metafor mahiyetinde kullanılmıştır. Latour'a göre, failliğin kaynağı aktörlerin kendisinden değil, bu aktörler arasındaki bağlantılardan gelir ve failliğin kendisi, aktörlerin içinde bulunduğu asamblaj veya ağ aracılığıyla göreceli ve dağıtılmış bir şekilde ortaya çıkar. Bu nedenle, aktörler söz konusu asamblaj aracılığıyla bir asamblaj ve egzersiz ajansı oluşturmak için birlikte çalışırlar; asamblaj olmadan, bir aktörün failliği yoktur.³² Latour³³ ve Bilim ve Teknoloji Çalışmaları (STS) çağdaşlarının çoğu, bilimsel bilgi üretiminin sosyolojisini incelemek için Aktör-Ağ Teorisi'nin (ANT) geliştirilmesinde asamblaj düşüncesinden yararlanırken, DeLanda³⁴ kurumların, hükümetlerin, şehirlerin, ulusların, üretim biçimlerinin ve kapitalizmin tarihsel oluşumuna alternatif bir açıklama sağlamak için asamblaj düşüncesini uygulamıştır.³⁵

³⁰ Phil Crockett Thomas, "Crime as an Assemblage," *Journal of Theoretical & Philosophical Criminology* 12 (2020): 68-79.

³¹ Bruno Latour, *Reassembling the Social: An Introduction to Actor-Network-Theory*, Oxford: Oxford University Press, 2005.

³² Graham Harman, "The Importance of Bruno Latour for Philosophy," *Cultural Studies Review* 13, no 1 (2007):43. <https://doi.org/10.5130/csr.v13i1.2153>.

³³ Latour, *Reassembling the Social*.

³⁴ DeLanda, *A New Philosophy of Society*.

³⁵ Kelly D. Wiltshire, "Assemblage Thinking," *Encyclopedia of Global Archaeology*, 2018: 1-5. https://doi.org/10.1007/978-3-319-51726-1_2704-1.

Asamblaj, Avrupa sosyal teorisinin klasik geleneklerinin egemenliğine bir alternatif ya da tamamlayıcı olarak modernist düşüncenin mevcut sürekli canlanmasında estetik (modernizmin 'sanat ve mimari' geleneği) ve yapısal (matematik, küme teorisi, topoloji) olanın bir karışımını korumak için bir kaynak olmaktadır. Paul Rabinow,³⁶ etnografik araştırmanın temel terimlerini bilim çalışmalarındaki son araştırmalarına dayanarak yeniden düşünmek için, kavramsal olarak daha istikrarlı “sorunsallaştırma” ve “aygıt” (Foucaultcu kavramlar) durumları arasındaki çalışma nesnesini oluşturmak için Deleuze ve Guattari'nin düşüncelerine başvurmuştur. Rabinow için asamblaj kavramı, araştırmasında bir fenomenin zamansal ortaya çıkışını belirlemede ve çeşitli heterojen ilişkilerin olgusal bir nesneye yapısal bir nitelik kazandırmasında kritik bir rol oynamaktadır. Aihwa Ong ve Stephen Collier³⁷ tarafından yapılan bir başka çalışmada, küreselleşmenin etkileri yerel düzeyde derinlemesine incelenmiştir. Ong ve Collier, küreselleşmenin yerel toplulukları nasıl etkilediğini inceleyerek “küresel asamblaj” kavramını ortaya koymuşlardır. Küreselleşmeyi anlamak için asamblaj kavramının kullanılması gerektiğini ileri süren bu çalışma, karmaşık ve değişken yapıları göz önüne alarak yeni bir bakış açısı sunmaktadır. Kathleen Stewart³⁸ tarafından kaleme alınan bir başka çalışma, Amerika Birleşik Devletleri'ndeki günlük yaşamın duygusal boyutlarını anlamaya odaklanmaktadır. Stewart, Deleuze ve Guattari'nin etkisi altında, asamblaj kavramını kullanarak, günlük yaşamın karmaşıklığını ve duygusal yoğunluğunu aktarır. Bu çalışmada asamblaj, duygusal yoğunluğun ve yaşamın karmaşıklığının anlatılmasında bir araç olarak kullanılmıştır. N. Katherine Hayles,³⁹ “dağıtılmış biliş” kavramını incelemektir. Hayles, Deleuze ve Guattari'nin asamblaj kavramından etkilenecek, mekanik yaşam formlarının ifadelerini açıklamak için asamblaj kavramını kullanır. Asamblaj, modernist düşünceyi teknolojik ilerlemeyle mekanik potansiyellere geçişte aracılık ederken, Hayles dağıtılmış biliş fikriyle insan bilişinin şekillendiği yeni teknoloji odaklı durumları tanımlar. Bu çalışma, asamblaj kavramını kullanarak eserdeki teknoloji tarafından yönlendirilen yeni yaşam biçimlerini anlamak ve modernist düşüncenin

³⁶ Paul Robinow, *Anthropos Today: Reflections on Modern Equipment*, NJ: Princeton University Press, 2003. <http://www.jstor.org/stable/j.ctt7sz2j>.

³⁷ Aihwa Ong ve Stephen J. Collier, *Global Assemblages: Technology, Politics, and Ethics As Anthropological Problems*. London: Blackwell, 2004.

³⁸ Kathleen Stewart, *Ordinary Impact: The Affective Life of US Public Culture*, unpublished MS, 2004.

³⁹ N. Katherine Hayles, “(Un)masking the Agent: Distributed Cognition in Stanislaw Lem's 'TheMask',” içinde *Accelerating Possession: Global Futures of Property and Personhood*, ed. Bill Maurer ve Gabriele Schwab, New York: Columbia University Press, 2006.

teknolojik ilerlemeyle nasıl değiştiğini göstermektedir. Teorinin mevcut çıkmazlarında, kavramsal bir kaynak olarak asamblaj, tüm bu çalışmalarda, eski modernist algı estetiğini yükselten ve onlara yeni ampirik zorluklar veren çağdaş küreselleşme döneminde, mekânsal olarak dağılmış çalışma nesnelerinin değişen ilişkilerine ve ortaya çıkan koşullarına ilişkin tahayyüllerle ilgili olmaktadır.⁴⁰

Elias,⁴¹ bireylerin sosyal oluşumunu ve toplumsal bağlılık döngülerini inceleyen ilişkisel ve süreç odaklı bir sosyolojiyi araştırmıştır. Elias, *Uygarlık Süreci*⁴² adlı eserinde, sosyal yapının kendini sürekli olarak üreten ve yeniden üreten ilişkisel bir etki şeklinde ilerlediğini öne süren bir "figürasyon" teorisi geliştirmiştir. "Uygarlık" terimi, insan davranışındaki belirli dönüşümlerden, teknolojik ilerlemelerden, bilimsel bilginin ilerleyişinden, cezai uygulama biçimlerinden ve saray-mutlakiyetçi toplumlardaki ekonomik, toplumsal ve politik sistemlerdeki değişikliklere kadar geniş bir yelpazeyi kapsayan gerçekleri kapsayacak şekilde kullanılmıştır. Elias'ın "medenileşme süreçleri" teorisinin geliştirilmesine katkıda bulunmaya yönelik çalışmasının ardından, çağdaş sosyal teoriler, alt sistemlerin işleyişiyle uğraşmak yerine, karmaşık sosyal sistemler sürecini anlamaktan yola çıkarak, bunlar arasındaki ayrımı anlamak açısından yola çıkmışlardır. Konular ve nesneler yerine, insanların karmaşık ilişkilerinin, kuralların ve kaynakların sosyal yapısının ve sosyal süreçlerin tarihsel ürünleri olan sistemler ve sosyal alanların incelenmesini hedefler; buna da "*süreç sosyolojisi*" denir.⁴³ Elias'ın yaklaşımını destekleyici bir biçimde daha yakın bir zamanda DeLanda,⁴⁴ idealist sosyologların toplumu yalnızca bir "inşa" olarak ele almaları ve tarihsel süreçlerin ürünleri olan bu tür varlıkları görmezden gelmeleri nedeniyle, "idealist" sosyal teorilerin hiçbirinin sosyal varlıkların gerçek tarihini ve iç dinamiklerini başarılı bir şekilde yakalayamadığını savunur. O, idealist olanı, sosyal karmaşıklığı anlamanın mikro-makro sorunlarına sahip olan "mikro-indirgemeci" olarak görür. Buna karşılık asamblaj teorisi, heterojen ağlar veya "ağ işleri" olarak görülen gerçek ve sanal asamblaj mekanizmalarının içselliği açısından insan aktörleri, ağa bağlı asamblajlar ve kurumsal alt sistemleri veya organizasyonları (örneğin eğitim sistemi, hukuk sistemi, sosyal

⁴⁰ George E. Marcus ve Erkan Saka, "Assemblage," *Theory, Culture & Society* 23, no 101 (2006): 103-106, doi:10.1177/0263276406062573.

⁴¹ Norbert Elias, *The History of Manners*, Oxford: Blackwell, 1978.

⁴² Norbert Elias, *The Civilizing Process*, Oxford: Blackwell, 1994.

⁴³ Norman Gabriel ve Stephan Mennell, "Handing over the Torch: Intergenerational Processes in Figurational Sociology" *The Sociological Review* 5, no 1(2011):5-23.

⁴⁴ DeLanda, *A New Philosophy of Society*, 3-5.

sistemler, siyasi sistemler ve iş örgütleri) arasındaki ilişkilerin yeterli bir resmini sunan bir çerçeve sunabilir.⁴⁵ Bu görüş, toplumların tarihsel kimliklerini oluşturma ve sabitleştirme süreçlerinde etkileşimde bulunan farklı ve çeşitli heterojen unsurların etkisi olarak değerlendirilebileceği düşüncesi, ilk kez Deleuze tarafından tavsiye edilmiştir. Bu anlamda sosyal karmaşıklığı anlamada mevcut yaklaşımlardan farklı olarak “süreç odaklı bir metodoloji”ye ihtiyaç vardır.⁴⁶

Yu,⁴⁷ süreç odaklı metodoloji olarak zamana bağlı araştırmalara ilişkin önerisini bir dizi adımlar ile yürütmektedir. Metodolojinin ilk aşamasında, takdir edenler (örneğin, araştırmacı ve zamanla ilgili araştırmaya katılanlar), gerçek asambrajların sosyal alanlarda nasıl işlediğini anlayarak gerçekliği algılarlar. Bu, mevcut sosyal alanlarda gerçek asambrajları tanımlamak için “çözümler” aramayı ifade eder. Metodolojinin ilerleyen aşamalarında, takdir edenler, “çözümlerin” ortaya çıktığı daha geniş bağlamları keşfetmeye yönelik sanal asambraj anlamında “sorunları” belirlerler. Metodolojinin bir sonraki aşamasında, takdir edenler, sosyal alanlarda fiili bir asambrajın işleyişini etkileyen güç dinamiklerini veya baskın etmenleri anlamak için “azınlık etiği” çerçevesinde araştırmalar yaparlar. Metodolojinin son aşamasında ise, gelecekteki olasılıklar için bir “beklenti” veya “çözüm” aracılığıyla yeni bir asambraj tasarlanır.

389

Verili sosyal alanlardaki çözümler tanımlanır, daha sonra “sorunlar” daha geniş bir bağlamda bulunur, en sonunda da yeni çözümler keşfedilir.⁴⁸ Deleuze’ün asambraj teorisinin toplumsal dönüşümün doğasını anlamak için uygulanışı, zamanla ilgili araştırmalarda toplumlarda hüküm süren ideolojilerin, egemen söylemlerin ve kimliklerin eleştirel sorgulanmasının takdir edilmesi yoluyla uygarlığın dönüşüm sürecini anlamamıza katkıda bulunur. Deleuze’ün asambraj teorisi, özellikle toplumsal azınlıkların rolüne odaklanan örgütsel dönüşüm ve sosyal değişim süreçlerini incelemek için işe yarar ve etkili bir araç sunmaktadır.

⁴⁵ DeLanda, *A New Philosophy of Society*.

⁴⁶ Jae Eon Yu, “The Use of Deleuze's Theory of Assemblage for Process-Oriented Methodology,” *Historical Social Research* 38, no 2 (2013): 198-199.

⁴⁷ Yu, “The Use of Deleuze's Theory,” 206.

⁴⁸ Yu, “The Use of Deleuze's Theory,” 207.

Sonuç

Bir eleştiri yöntemi ve düşünce yönelimi olarak asamblaj, sadece bir kavram olarak değil, sosyo-mekânsal oluşumların çeşitli sınırlamalar ve tarihsel süreçler içinde farklılaşma potansiyeline uyum sağlayan bir katılım etiği olarak fonksiyon icra eder. İlişkisel düşünmenin özel bir formasyonu olarak politik, kentsel, kültürel ve tarihi coğrafyalardaki doğrusal olmayan değişimlerin toplumsal gramerini ortaya koymaya çalışan bu teorik model, beşerî ve sosyal bilimlerde, toplumsal yapıların ve olguların karmaşıklığını ve çeşitliliğini açıklamak için güçlü bir araç işlev görmektedir.

Asamblaj teorisi, toplumsal fenomenleri tek bir merkezden değil, farklı unsurların etkileşimiyle oluşan dinamik ağlar olarak ele almamızı sağlar. Geleneksel deterministik yaklaşımların ötesine geçerek toplumsal gerçekliği daha kapsamlı ve çok yönlü bir şekilde anlamamıza imkân tanır. Bu kavram sosyal asamblajları oluşturan heterojen aktörler arasındaki failliği (persona) anlamak için ve tarihsel süreçlerin ürünleri olan sosyal varlıkların iç dinamiklerini ortaya çıkarmak için fazlasıyla fonksiyoneldir. Toplumsal olayları ve ilişkileri dinamik süreçler olarak ele alarak daha esnek ve bütüncül bir analiz sunma anlamında asamblaj kavramı, sosyal bilimlerde yenilikçi perspektifler sunarak, toplumsal yapıların ve süreçlerin daha derinlemesine ve kapsamlı bir şekilde anlaşılmasına katkıda bulunur. Bu kavramın, toplumsal fenomenlerin dinamik ve çok boyutlu doğasını vurgulayarak, geleneksel analiz yöntemlerine alternatif bir yaklaşım sunacağı kanaatindeyiz.

KAYNAKÇA

- Anderson, Ben ve McFarlane, Colin. "Assemblage and Geography." *Area* 43, no 2 (2011): 124-127. doi: 10.1111/j.1475-4762.2011.01004.x.
- Aydın, Şefika ve Şentürk, Murat. "Asamblaj Kavramı ile Aktör-Ağ Teorisi Arasındaki Bağlantıların İncelenmesi: Asamblaj Kentçiliği." *TESAM Akademi Dergisi* 9, no 1 (2022): 289-315.
- Bennett, Jane. *Vibrant Matter A Political Ecology of Things*. Duke University Press, 2010. <https://doi.org/10.2307/j.ctv111jh6w>.
- DeLanda, Manuel. *A New Philosophy of Society: Assemblage Theory and Social Complexity*. London: Continuum, 2006.
- Deleuze, Gilles. *Difference and Repetition*. Çeviren Paul Patton. New York: Columbia University Press, 2001.
- Deleuze, Gilles ve Guattari, Félix. *Anti-Oedipus: Capitalism and Schizophrenia*. Çeviren Robert Hurly. US: University of Minnesota Press, 1983.
- Deleuze, Gilles ve Guattari, Félix. *Kafka: Toward a Minor Literature*. Çeviren Dana Polan. Minneapolis MN: University of Minnesota Press, 1986.
- Deleuze, Gilles ve Guattari, Félix. *What Is Philosophy?*. Çeviren Hugh Tomlinson ve Graham Burchell. Columbia University Press, 1994.
- Deleuze, Gilles ve Guattari, Félix. *A Thousand Plateaus: Capitalism and Schizophrenia*. London: University of Minnesota Press, 2005.
- Deleuze, Gilles ve Parnet, Claire. *Introduction to Dialogues*, vii-xiii. New York: Columbia University Press, 1987.
- Deleuze, Gilles ve Parnet, Claire. *Dialogues II*. Çeviren Hugh Tomlinson ve Barbara Habberjam. New York: Continuum, 2006.
- Elias, Norbert. *The History of Manners*. Oxford: Blackwell, 1978.
- Elias, Norbert. *The Civilizing Process*. Oxford: Blackwell, 1994.
- Gabriel, Norman ve Mennell, Stephan. "Handing over the Torch: Intergenerational Processes in Figurational Sociology." *The Sociological Review* 5 no 1 (2011): 5-23.
- Harman, Graham. "The importance of Bruno Latour for Philosophy." *Cultural Studies Review* 13 no 1(2007): 31-49.

Hayles, N. Katherine. "(Un)masking the Agent: Distributed Cognition in Stanislaw Lem's 'The Mask.'" İçinde *Accelerating Possession: Global Futures of Property and Personhood*, editörler Bill Maurer ve Gabriele Schwab, New York: Columbia University Press, 2006.

Latour, Bruno. *Reassembling the Social: An Introduction to Actor-Network-Theory*. Oxford: Oxford University Press, 2005.

Marcus, George E. ve Saka, Erkan. "Assemblage." *Theory, Culture & Society* 23 no 101 (2006). doi:10.1177/0263276406062573.

Nail, Thomas. "What is an Assemblage?" *SubStance* 46, no 1 (2027): 21-37.

Ong, Aihwa ve Stephen, J. Collier. *Global Assemblages: Technology, Politics, and Ethics as Anthropological Problems*. London: Blackwell, 2004.

Puar, Jaspir. K. *Terrorist Assemblages: Homonationalism in Queer Times*. Duke University Press, 2007.

Robinow, Paul. *Anthropos Today*. NJ: Princeton University Press, 2003.

Schönher, Mathias. "Deleuze And Guattari's Conceptual Persona Revisited: The List Of Character Traits As A Table Of Categories." *Cosmos and History: The Journal of Natural and Social Philosophy* 17, no 3 (2021): 309-339.

Stewart, Kathleen. *Ordinary Impacts: The Affective Life of US Public Culture*. unpublished MS, 2004.

Thomas, Phil Crockett. "Crime as an Assemblage." *Journal of Theoretical & Philosophical Criminology* 12 (2020): 68-79.

Venn, Couze. "A Note on Assemblage." *Theory, Culture & Society* 23, no: 2-3 (2006): 107-108.

Wiltshire, Kelly D. "Assemblage Thinking." *Encyclopedia of Global Archaeology* (2018): 1-5. doi:https://doi.org/10.1007/978-3-319-51726-1_2704-1.

Yu, Jae Eon. "The use of Deleuze's Theory of Assemblage for Process-Oriented Methodology." *Historical Social Research*, 38 no: 2 (2013): 196-217.